

CEZA MUHAKEMESİ KANUNUNDAKİ BİLİRKİŞİ İNCELEMESİNE İLİŞKİN DÜZENLEMELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yrd. Doç. Dr. İbrahim DÜLGER*

ÖZET

Bilirkişi incelemesi, 1 Haziran 2005 tarihi itibarıyla, istisna birkaç hükmün dışında, yürürlüğe girmiş olan 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 62-73. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasında önemli bir yeri olan bu kurum, kanundaki düzenleme çerçevesinde incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Bilirkişi incelemesine soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı, koğuşturma evresinde de hakim ya da mahkeme başvurabilecektir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken, bilirkişi incelemesine götürülecek olayın “çözümü uzmanlığı, özel ya da teknik bir bilgiyi gerektiren” bir olay olması gerekir.

Çalışmada gerek aynı bölüm içerisinde yer almış olması, gerek işlev ve amaç açısından benzerlik taşıması nedeniyle uzman mütalaası, ya da bilimsel mütalaa olarak adlandırılan kurum da incelenmiştir.

ANAHATAR KELİMELER:

Bilirkişi, Bilirkişilik, Bilirkişi İncelemesi, Uzman Mütalaası, Bilimsel Mütalaa.

SUMMARY

Expert witness examination, as of 1 June 2005, apart from the exception of a few provisions, 5271 Code of Criminal Procedure Law, which was implemented, was arranged among 62-73 sections. This institution, which has a vital part in revealing the absolute fact, in the framework of law, has been examined and evaluated. Republican prosecutors can decide for the expert witness examination in the phase of examination or judge or the court can decide for it in the phase of inquiry. But the thing to be given attention here is that the event, which will be taken to expert witness examination, must be an event which requires solution expertise, special or a technical knowledge.

In this study, because both taking place in the same part and having similarities

* Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Usul Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

Yrd. Doç. Dr. İbrahim DÜLGER

in the terms of function and purpose, expert opinion or the institution called as scientific opinion has been examined.

KEY WORDS

Expert witness, expertise, expert witness examination, Expert opinion, Scientific Opinion

GİRİŞ

Bir kaç istisna madde dışında¹ 1 Haziran 2005 tarihi itibariyle yürürlükten kaldırılmış olan 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun (CMUK) 65-77. maddeleri arasında yer alan bilirkişilik kurumu, istinafla ilgili birkaç hükmün dışında², aynı tarihte CMUK'un yerine yürürlüğe girmiş olan 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun (CMK) 62-73. maddeleri³ arasında yeniden ele alınarak düzenlenmiştir.

Ceza muhakemesi hukukumuzda tanığın yanında ikinci kişisel delil aracı olan bilirkişi üzerine hazırlanmış olduğumuz bu çalışmanın, gerek CMUK gerekse CMK döneminde, doktrinde yaygın olarak yapıldığı gibi *bilirkişi*, *bilirkişilik*, *bilirkişilik kurumu* veya bunlara benzer bir şekilde isimlendirilmesi yerine “*bilirkişi incelemesi*” isminin seçilmiş olmasının tek nedeni, kanun koyucunun, konuyu yukarıda belirtilen hükümler içerisinde düzenlerken benimsemiş olduğu terminolojik tercihtir.

Çalışmada öncelikle CMK'nın ilgili hükümleri çerçevesinde bilirkişilik kurumu incelenecektir. Daha sonra, “*samığın savunma delillerinin toplanması istemi*”ni ve “*çağırılması reddedilen tanığın ve uzman kişinin doğrudan mahkemeye getirilmesi*” hususlarını düzenleyen 177. ve 178. maddeleriyle, “*duruşmada bilirkişinin açıklaması*”na ilişkin 68. maddesinin üçüncü fıkrası hükmü ile birlikte değerlendirildiğinde, CMK'nın 67. maddesinin sonuncu fıkrasında düzenlenmiş bulunan, bilimsel mütalaaya yer verilmiştir. Ceza muhakemesinin en önemli amacı olan “maddi gerçeğin ortaya çıkarılması” zorunluluğuna ve dolayısıyla da “adil yargılama” ilkesine önemli katkı sağlayan ve böylelikle savunma hakkının tam olarak kullanılabilmesi açısından da önemli olan bu kurumu, kanunun son derece yerinde ve önemli bir düzenlemesi olarak görmekteyiz.

¹ Bilindiği gibi, 5320 sayılı (Bkz.: 31.03.2005 tarih ve 25722 sayılı RG.) Ceza Muhakemesi Kanunu'nun Yürürlük ve Uygulanma Şekli Hakkında Kanun'un 8. maddesinin birinci fıkrası hükmü gereği, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu (CMUK)'nun 322. maddesinin dördüncü, beşinci ve altıncı fıkraları hariç olmak üzere temyize ilişkin 305-326. maddeleri halen uygulanmaktadır.

² CMK'nın istinaf kanun yoluna ilişkin 272-285. maddeleri hükümleriyle temyiz kanun yoluna ilişkin ve istinaflı sisteme uyumlu olarak düzenlenmiş bulunan 286-307. maddeleri hükümleri, 5235 sayılı (bkz.: 07.10.2004 tarih ve 25606 sayılı RG) Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Bölge Adliye Mahkemeleri'nin Kuruluş, Görev Ve Yetkileri Hakkında Kanun'un geçici 2. maddesi hükmü gereği, bu kanunun 25. maddesi hükmünde öngörülen bölge adliye mahkemeleri Adalet Bakanlığı'nca kuruluncaya kadar zorunlu olarak uygulanamamaktadır.

³ CMK'nın ilgili maddelerine karşılık gelen sair ülke kanunlarının maddeleri için bkz.: İÇEL, Kayıhan-ÜNVER, Yener, Karşılaştırmalı Ceza Hukuku Yasaları (AY. TCK. CMK. CGTİK. BAMK. KbK. BsK.), 5. Bası, İstanbul 2007, s. 269 vd.

I. Bilirkişi İncelemesi

1. Tanım ve bilirkişiye başvurabilme yetkisi

Bilirkişi⁴, CMK'nın 63. maddesi hükmü anlatımıyla “çözümü uzmanlığı, özel

⁴ Türk Ceza Muhakemesi Hukuku literatüründe bilirkişi ve bilirkişilik kurumu hakkında bkz.: **BAFRA**, Jale, “İmza İncelemeleri ve Bilirkişilik”, İBD, C. 75, S. 2, Haziran 2001, s. 356 vd. ve <http://www.hukuki.net/hukuk/index.php?article=2024>, 29.10.2008; **BAKICI**, Sedat, “Bilirkişi Raporunun Değerlendirilmesi, Bilirkişinin Hak ve Görevleri İle Sorunlar Ve Öneriler”, http://www.ankamahukuk.com/index.php?option=com_content&view=article&catid=15:hukukimakaleler&id=90:bilirkişi-raporunun-deerlendirilmesi-bilirkişinin-hak-ve-goerevleri-le-sorunlar-ve-oeneriler&Itemid=126, 12.02.2009; **BAKIRCI**, A. Erhan, “Türk Adli Sisteminde Bilirkişilik Uygulamaları, Sorunları İle Yakın Ve Uzak Dönem İçin Çözüm Önerileri”, THD, S. 84, Şubat 2004, s. 21 vd. ve http://www.turkhukuk sitesi.com/makale_115.htm, 29.10.2008; **BALTACIOĞLU**, İsmail Hakkı, “Adli alanda yazı bilirkişiliği”, AD. 1964/3-4, s. 247- 249; **BAYRAM**, Levent, “Deliller Ve Bilirkişilik Müessesesi”, Polis Dergisi, Yıl 7, S. 28, Temmuz-Ağustos-Eylül 2001, s. 82 vd.; **CENTEL**, Nur-ZAFER, Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile İlgili Mevzuata Göre Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 5. Bası, İstanbul, 2008, s. 239 vd.; **ÇAĞLAYAN**, M. Muhtar, “Yargıtay İçtihatlarının Işığında Bilirkişi İncelemesi”, AD, C. 75, 1984/3, s. 487 vd.; **DEMİRER**, Gürtan, “Bilirkişilik ve Uygulamadaki Sorunlar”, ABD 1967/6, s. 1030-1036; **DERYAL**, Yahya, “Türk Hukukunda Bilirkişinin Nitelikleri ve Avukatın Bilirkişilik Yapması”, ABD, Yıl 58, S. 3, 2001, s. 15 vd., İBD, C. 75, S. 3, Eylül 2001, s. 663 vd.; **DOMENICI**, Falco, (Çev. Hayrettin DALOKAY), “El Yazıları Bilirkişiliği”, AD 1952/1, s. 3-13; **DÖNMEZER**, Sulhi, “Mecburi Ehlihibre” İHFM, C. 10, S. 1-2, s. 415-417; **EREM**, Faruk, Diyalektik Açısından Ceza Yargılaması Hukuku, 6. Baskı, Ankara 1986, s. 404 vd.; **EREM**, Faruk, “Yalan Şahadet Hakikate Aykırı Bilirkişilik ve Tercümanlık”, AHFD, C. 11, 1954/3-4, s. 42-59; **ERGÜL**, Teoman, “Özgün Bir Olay Dolayısıyla Trafik Kazalarında Bilirkişilik Kurumu”, Manisa BD, Yıl 19, S. 72, 2000, s. 35 vd.; **GÖZÜBÜYÜK**, A. Pulat, “Cezada Bilirkişi İncelemesine Gerek Olan ve Olmayan Haller”, AD 1974/4-5, s. 239-241; **GÖZÜBÜYÜK**, A. Pulat, “Devlete Karşı Suçlarda Bilirkişilik”, AD, S. 5, 1979, s. 291 vd.; **GÖZÜBÜYÜK**, A. Pulat, “Yalancı Tanık, Bilirkişi veya Tercüman Tedariki Cürümleri”, İBD, C. 43, 1969/7-8, s. 241-246; **GÜRELLİ**, Nevzat, Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik, İstanbul, 1967; **GÜRELLİ**, Nevzat, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik Kurumuna İlişkin Meseleler”, Doğanay’a Armağan, İstanbul, 1981, s. 65 vd.; **HAKERİ**, Hakan, “Hemşirelerin Yasal Sorumlulukları III - Ceza Davalarında Bilirkişi”, <http://www.medimagazin.com.tr/mm-hemsirelerin-yasal-sorumluluklari-iii-ceza-davalarinda-bilirkişi-ky-51296.html>, 12.02.2009; **HAKERİ**, Hakan-ÜNVER, Yener, Ceza Muhakemesi Hukuku, Temel Bilgiler, Ankara, 2007, s. 124 vd.; **HANCI**, İ. Hamit, Bilirkişilik ve Çapraz Sorgu, Ankara, 2003; **HANCI**, İ. Hamit, “Hekimin Bilirkişilik Görevi ve Adli Raporlar”, Manisa BD, Ocak 1998/64, s. 6-20; Jandarma Okullar Komutanlığı Öğretim Başkanlığı, Ceza Muhakemesi Hukuku Ders Kitabı, Ankara, 2006, 9-16; **KAZAN**, Turgut, “Bilirkişi, Savcı, Darağacı”, İBD, 1979/1-3, s. 94 vd., **KEYMAN**, Selahattin, “Bilirkişilikten İmtina - Asılsız Sebep (Mahkeme Kararı Kroniği)”, Dok. ve İçt. Bül. 1969/2, s. 13; **KUNTER**, Nurullah-YENİSEY, Feridun, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku- Birinci Kitap (Öğrenme Kitabı I) Ceza Muhakemesinin Genel Hükümleri, 12. Bası, İstanbul 2002, s. 550 vd.; **KUNTER**, Nurullah-YENİSEY, Feridun-NUHOĞLU, Ayşe, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Bası, İstanbul, 2008, s. 640 vd., No. 42.5; **MÜSLÜOĞLU**, Ahmet Lütfü, “Resmi Bilirkişi ve Adli Tıp”, AD 1955/8, s. 758-774; **ÖZBEK**, Abdulkadir, Adli Psikiyatri. Ceza ve Medeni Hukuk Açısından Ruh Hastalıkları ve Bilirkişilik, Ankara 1980; **ÖZBEK**, Veli Özer, Ceza Muhakemesi Kanunu, İzmir Şerhi, Ankara, 2005, s. 215 vd.; **ÖZDEMİR**, H. Enver, Ceza Davaları İle Trafik Davalarında Keşif ve Bilirkişilik, 2. Bası İstanbul 1985; **ÖZTÜREL**, Adnan, “Tib’da Bilirkişilik ve Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi”, Sağlık Der. 1962/5-6, s. 32-44; **ÖZTÜRK**, Bahri-ERDEM,

veya teknik bilgiyi gerektiren hallerde ... oy ve görüşünün⁵ alınmasına re'sen, Cumhuriyet savcısının, katılanın, vekilinin, şüphelinin veya sanığın, müdafinin veya kanuni temsilcinin istemi üzerine karar verilebilen” kişidir.

Bu yasal tanımından anlaşılacağı üzere bilirkişi, usul hukukunun diğer alanlarında da geçerli olduğu üzere, belli bir konuda bilgi ve uzmanlık sahibi olmalıdır. Zaten bu bilgi ve uzmanlık hakimde bulunmadığı için kendisine müracaat edilmektedir. Fakat bu bilgi ve uzmanlık her durumda bilimsel olmak zorunda değildir. Bazı durumlarda, doğal olarak, kendi alanlarında uzman olmaları şartıyla bilim adamı olmayanlar da, örneğin ticaret erbabı veya zanaatkar kimseler de bilirkişi olabilmektedirler.

Bilirkişi tayini yetkisi, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısına, kovuşturma evresinde ise hakime aittir.

CMK'nın 63. maddesinin birinci fıkrası hükmüyle bilirkişi tayinine, kural olarak, re'sen ya da Cumhuriyet savcısının, katılanın, vekilinin, şüphelinin veya

Mustafa Ruhan, Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 12. Baskı, Ankara, 2008, s. 479 vd.; **ÖZTÜRK**, Bahri-**ERDEM**, Mustafa Ruhan-**SIRMA**, Özge-**SAYGILAR**, Yasemin Filiz, Ceza Muhakemesi Hukuku, Temel Kavramlar, Yeni Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Yenilenmiş 4. Bası, Ankara, 2006, s. 289 vd.; **SOYASLAN**, Doğan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Güncelleştirilmiş 3. Baskı, Ankara, 2007, s. 443 vd.; **ŞAFAK**, Ali-**BIÇAK**, Vahit, Ceza Muhakemesi Hukuku ve Polis, 6. Baskı, Ankara, 2005, s. 150 vd.; **ŞAHİN**, Cumhur, Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi, Ankara, 2005, s. 211 vd.; **ŞAHİN**, Cumhur, “Ceza Muhakemesinde Bilirkişi Atanması ve Zorunlu Bilirkişilik”, Bilirkişilik Sempozyumu, Samsun Barosu-Türkiye Barolar Birliği, 9-10 Kasım 2001, Ankara Tarihsiz, s. 190-236; **ŞENGÜN**, Kemal Oğuz, “Bilirkişinin Sorumluluğu ve Sonuçları”, AD 1969/7, C. 60, s. 456-463; **TANER**, Tahir, Ceza Muhakemesi Usulü, 3. Basım, İstanbul 1955, s. 206 vd.; **TANRIVER**, Süha, Bilirkişinin Hukuki Statüsü Yükümlülükleri Yetkileri ve Sorumluluğu, Ankara 2002; **TOROSLU**, Nevzat-**FEYZİOĞLU**, Metin, Ceza Muhakemesi Hukuku, 6. Baskı, Ankara, 2008, s. 197 vd.; **TOSUN**, Öztekin, Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri - Genel Kısım, C. I, 4. Bası, İstanbul 1984, s. 786 vd.; **TURHAN**, Faruk, Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara, 2006, s. 181 vd.; **YAVUZ**, Hakan A.-**ÖZAR**, Süleyman, Literatürlü, Karşılaştırmalı, Alfabetik Kavram İndeksli 5271 Sayılı Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu, Ankara, 2005, s. 41 vd.; **SEVÜK**, Handan Yokuş, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik”, İÜHF, C.LXIV, S.1, s. 49-107; **YENİSEY**, Feridun, “Bilirkişi”, Antalya BD, Temmuz-Ağustos-Eylül 1991/7, s. 4-8; **YENİSEY**, Feridun, Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku - Duruşma ve Kanun Yolları, İstanbul 1988, 117 vd.; **YENİSEY**, Feridun, Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku - Hazırlık Soruşturması ve Polis, İstanbul 1987, s. 51, 86-87, 133, 218; **YURTCAN**, Erdener, Uygulamacı İçin Ceza Yargılaması (Sorular ve Cevaplar), İstanbul 2007, s. 131 vd.; **YURTCAN**, Erdener, Ceza Yargılaması Hukuku, 10. Bası, İstanbul 2004, s. 377 vd.; **YURTCAN**, Erdener, Ceza Muhakemeleri Kanunu Şerhi ve İlgili Mevzuat - Madde 1-146, C. 1, İstanbul 1988, s. 437 vd.;

⁵ Kanunlarımızda, burada da olduğu gibi çok defa “rey ve mütalaa” veya “oy ve görüş”ten söz edilmekte ise de aslında ortada iki farklı şeyin olmadığı, tek bir sözcüğün kullanılması gerektiği, CMUK'un 70. maddesi hükmünde yapıldığı gibi tek olarak “rey” demenin de isabetli olmadığı, burada söz konusu olanın “karar”ın karşıtı olan “mütalaa”, daha doğrusu “mütalaa niteliğinde hüküm” olduğu hususundaki haklı görüş için bkz.: **KUNTER-YENİSEY-NUHOĞLU**, s. 641, No. 42.5, dpn. 20.

sanığın, müdafinin veya kanuni temsilcinin istemi üzerine, hakim yetkili kılınmıştır. Ancak Cumhuriyet savcısı da bu yetkiyi kendisine hazırlık soruşturmasında sadece gecikmede sakınca bulunan hallerde tanıyan CMUK'tan farklı olarak, maddenin üçüncü fıkrası hükmüne göre soruşturma evresinde ve böyle bir sınırlama olmaksızın bilirkişinin oy ve görüşünün alınmasına karar verebilmektedir.

Ayrıca CMK'nın 67. maddesinin sonuncu fıkrası ve 66. maddesinin beşinci fıkrası ve 177-178. maddeleriyle kendisine bu konuda sağlanan imkana dayanarak sanık da savunması kapsamında uzman kişilerden destek alabilmekte ve bilirkişi daveti isteminde bulunabilmektedir.

Tayin edilebilecek bilirkişi sayısını üçle sınırlayan CMUK'un 66. maddesinin birinci fıkrası hükmünden farklı olarak CMK'nın 63. maddesinin ikinci fıkrası hükmüne göre bu sayı, gerekçesi hakim veya Cumhuriyet savcısı tarafından gösterilmek şartıyla⁶ birden fazla olabilecektir. Uygulamada bazen üçten fazla bilirkişiye ihtiyaç bulunan durumlar söz konusu olabileceğinden bir sayı sınırlaması getirmeyen bu düzenlemenin yerinde olduğu söylenmelidir.

2. Bilirkişiye başvurma zorunluluğu

Bilirkişi, bilgisi ve uzmanlığı çerçevesinde yapmış olduğu incelemeyle muhakeme faaliyetinde mahkemeye yardımcı⁷ olmaktadır. Ancak gerek bu yardımcı fonksiyonundan gerekse 63. maddenin birinci fıkrası hükmündeki "... karar verilebilir" ifadesinden hareketle gerekli görülmezse bilirkişinin görüşünün alınamayabileceği fikrine kapılmamak gerekir. Zira ceza muhakemesi hukukumuzda özel veya teknik bilgiyi gerektiren hallerde bilirkişinin oy ve görüşünün alınması zorunludur.

Örneğin CMK'nın "sahte para ve değerler üzerinde yapılacak incelemeler"e ilişkin 73. maddesiyle para ve devlet tarafından çıkarılan tahvil ve Hazine bonusu gibi değerler üzerinde işlenen sahtecilik suçlarında, el konulan para ve değerlerin

⁶ Aynı maddenin ikinci fıkrasının ikinci cümlesi hükmüne göre birden çok bilirkişi atanmasına ilişkin istemler reddedildiğinde de *aynı biçimde*, yani gerekçesi gösterilerek karar verilecektir.

⁷ Bu özelliğinden dolayıdır ki; Alman ceza muhakemesi kanunu, Strafprozeßordnung (StPO)'un 72-85. maddeleri arasında **Sachverständige** başlığı altında düzenlemiş olan bilirkişilik, Alman hukukunda mahkemeye veya hakime yardımcı olan kişi anlamında olmak üzere "**Gehilfe des Gerichts**" ya da "**Richter Gehilfe**" olarak nitelendirilmektedir. Bkz.: MEYER-GOßNER, Lutz, Strafprozessordnung, Gerichtsverfassungsgesetz, Nebengesetze und ergänzende Bestimmungen, 48., neu bearbeitete Auflage, München 2005, § 72, 4; ROXİN, Claus Strafverfahrensrecht, 25., völlig neu bearbeitete Auflage, München 1998, § 27, A, II, 1 ve Alman Yüksek Mahkemesi Bundesgerichtshof (BGH)'un konuya ilişkin kararları için bkz.: BGHSt, 3, 27, 28; 7, 238, 239; 8, 113; 9, 292, 293; 11, 211, 213; 13, 1, 4.

hepsinin, bunların asıllarını tedavüle çıkararak kurumların merkez veya taşra birimlerine incelettirileceği hususu tartışmasız bir şekilde hüküm altına alınmıştır⁸.

Genel ve özellikle de hukuki konularda, kanunun ifadesiyle *hakimlik mesleğinin gerektirdiği genel ve hukuki bilgi birikimi ile çözülebilecek konularda bilirkişiye başvurulamaz* (m. 63, f. 1, c. son). Bu düzenlemenin sonucu olarak, hakim dahil zaten olağan olarak herkesin bilebileceği hususlarla, sadece muhakeme makamı olarak ceza hakiminin değerlendirme sahasında bulunan hukuki konularda bilirkişiye müracaat edilemeyecektir. Bu husus CMK'nın 67. maddesinin üçüncü fıkrasında da bir başka şekilde, özel ve teknik bir bilgiyi gerektiren bir konuda bilirkişinin oy ve görüşüne başvurulmuş olması halinde bile "*bilirkişinin raporunda, hakim tarafından yapılması gereken hukuki değerlendirmelerde bulunulamayacağı*"⁹ ifadesiyle açıkça vurgulanmıştır.

⁸ Benzer şekilde maddenin ikinci fıkra hükmünde ise yabancı devletlerin paraları ve değerleri hakkında da yetkili Türk makamlarının görüşlerinin alınacağı belirtilmektedir. Örneğin TCK'nun 32. maddesi ile CMK'nın 74., 75., 78., 86., 87., 88. ve 89. maddeleri hükümlerinin uygulanmalarında da bilirkişi incelemesi yaptırılmaktadır.

⁹ Düzenlemenin mefhum-u muhalifinden hareket edildiğinde hakim, mahkeme ya da Cumhuriyet savcısının, çözümü uzmanlığı, özel ya da teknik bir bilgiyi gerektirmeyen hallerde bilirkişi oy ve görüşüne müracaat edemeyeceği sonucuna varılır. Kaldı ki belirtmiş olduğumuz bu sonuç CMK tasarisının 65. maddesinde yer alan ve gerek Komisyonda gerekse Genel Kurulda değiştirilmeden onaylanmış olan 63. maddeye ilişkin tasarı gerekçesinde de açıkça ifade edilmiştir. Şöyle ki:

"Madde, ilke olarak bilirkişinin ne gibi hallerde atanabileceğini göstermektedir. Hâkimlik mesleğinin gerektirdiği genel (yani herkese ortak toplumsal kültür verileri) ve hukuki bilgilerle çözümlenebilen konularda bilirkişi atanamayacak ve dinlenemeyecektir. Böylece uygulamada bazen görüldüğü üzere, örneğin "filin hangi suçu oluşturduğunu" belirlemek amacı ile bilirkişi aranması söz konusu olamayacaktır.

Madde bu hususu açıklamakla yetinmemiş ve fakat ayrıca bilirkişi oy ve görüşünün hangi hallerde alınabileceğini de açıklamıştır: Çözümü özel ve teknik bir bilgiyi gerektiren hallerde re'sen, Cumhuriyet savcısının, tarafların veya avukatların istemi üzerine bilirkişi atanabilecektir. Açıklanmalıdır ki, bu ölçü çerçevesinde bugün bilirkişiye başvurulması gerekli konular çok geniştir ve genişlemektedir. Psikiyatri ve adli tıp bilgileri, ceset üzerinde incelemeler, parmak izleri ve benzeri metodlar, toksikoloji, bilimsel polis, silahlar, daktilolar, biyoloji, kimya, muhasebe, mimari, mekanik, trafik, arkeoloji, yabancı dil, Türkiye'de eski harfler.

...

Madde ile güdülen amaç (maddenin "retio legis") bilirkişiyi gerçek rolüne döndürmek ve bilirkişi adaleti olarak adlandırılan uygulamalara son vermektir." şeklinde ifade edilmektedir.

Bu açıklığa rağmen uygulamada hala daha "suç oluşmuş mudur?", "suçun oluşup oluşmadığı" şeklinde soruların yöneltildiği bilirkişilik müracaatlarının yapıldığı görülmektedir.

Hakim, prensip olarak, akla ve mantığa, bilirkişi raporunun hazırlanmış bulunduğu bilimsel alanın evrensel kabul gören standartlarına aykırı olmamak kaydıyla¹⁰ bilirkişi raporuyla bağlı değildir¹¹.

Bu kapsamda olmak üzere hakim veya Cumhuriyet savcısı, aynı konuda aynı bilirkişiye bir defa daha inceleme yaptırabileceği gibi aynı konuda ayrı bir bilirkişiye başvurabilecektir.

Maddi gerçeğe ulaşarak karar vermek zorunda olan hakim, vicdani delil sistemi içerisinde hareket ederek, hukuka uygun olarak elde edilmiş olmak şartıyla delil aracı olarak kendisine sunulan her şeyi serbestçe değerlendirebilecektir. Bu itibarla önemle belirtmeliyiz ki, doğruluklarını, tamamen hukuk dışı ve teknik konular olmaları nedeniyle kendisinin değerlendirme yapamayacağı bilirkişi incelemesi sonuçlarını¹² kabul etmesi gerekmektedir.

3. Bilirkişilere uygulanacak hükümler

CMK'nın 62. maddesine göre, bilirkişi incelemesi hakkındaki düzenlemeye aykırı olmamak kaydıyla tanıklara ilişkin hükümler bilirkişiler hakkında uygulanacaktır.

Kanun koyucu, tanıklara ilişkin düzenlemelerden hangilerinin bilirkişiler hakkında da uygulanacağını belirlemiş olduğu bu hükmüyle, CMUK'un konuya ilişkin 65. maddesi ve Alman CMK'nın bu maddeye kaynaklık teşkil eden 72. maddesinden¹³ düzenleme olarak ayrılmış bulunmaktadır. Zira bilindiği üzere CMUK'un 65. maddesi hükmü, mehzazına da uygun olarak tanıklara ilişkin ve 45-64. maddelerinden müteşekkil *altıncı faslın aşağıda yazılı-* bilirkişi incelemesine ilişkin *-maddelere mugayir olmayan hükümlerinin bilirkişi hakkında dahi cari olduğu hususunu düzenlemekteydi.* CMUK'un tanıklara ilişkin olarak ve fakat altıncı faslın dışındaki hükümlerin bilirkişiler hakkında uygulanamayacağı anlamına da gelebilen bu düzenlemesinden farklı olarak CMK'nın 62. maddesi daha açık bir ifade kullanmıştır. Buna göre, tanıklara ilişkin hükümlerden sadece birinci kitabın üçüncü kısmının birinci bölümünde, yani 43-61. maddeleri arasında yer alanlarının

¹⁰ BGH'da bir kararında, hakim in bu değerlendirmesini yaparken "**bilimsel standart**"tan ayrılmaması gerektiği hususuna açıkça vurgu yapmıştır, bkz.: **BGH**, StrV, **93**, 234.

¹¹ Aşağıda da inceleneceğinden burada sadece belirtmek gerekirse Yargıtay da bilirkişi raporunun hakimi bağlamadığı kanaatindedir, bkz.: CGK, 14.01.1985-9-213/1. Ancak bilirkişinin hazırlanmış olduğu raporunda yaptığı tespitlerinden farklı düşünen hakim in, bunun gerekçesini göstermesi gerektiği konusunda bkz.: CGK, 10.11.1980-262/351.

¹² Örneğin CMK'nın 78. maddesi hükmüne göre yaptırılan moleküler genetik inceleme sonuçları. Bkz.: **ÖZTÜRK-ERDEM**, s. 475.

¹³ Karşılaştırma için bkz.: **PFEIFFER**, Gerd, Strafprozeßordnung und Gerichtsverfassungsgesetz, 5., neu bearbeitete Auflage, München 2005, § 72.

değil, 63-73. madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla tümünün bilirkişiler hakkında da uygulanacağı hususunu hüküm altına almış bulunmaktadır.

Burada hemen belirtmeliyiz ki; kanun koyucunun, 62. maddede belirttiği “tanıklara ilişkin hükümlerden bilirkişi incelemesine ilişkin maddelere aykırı olmayanların bilirkişiler hakkında da uygulanacağı” kuralına, 68. maddenin ikinci fıkrasında olduğu gibi bazen istisnalar getirdiği de görülmektedir. Bu düzenleme gereği bilirkişilerin, tanıklardan farklı olarak salona teker teker alınıp birbirinden ayrı dinlenmeleri zorunlu değildir.

Bilirkişilik kurumunun tanıklık kurumuyla benzer muhakeme kurallarına tabi tutulmuş olmasının zorunlu sonucu olarak tanıklar için kanunla öngörülmüş bulunan üç önemli görevin, kurumun özellikleri çerçevesinde bilirkişiler için de geçerli olduğunu vurgulamak gerekir. Buna göre, bilirkişiler de tanıklar gibi çağrıldığında gelmek, ifade vermek (rapor hazırlamak) ve nihayet yemin etmekle yükümlüdürler.

4. Bilirkişiliği kabul yükümlülüğü; ihtiyari bilirkişilik-zorunlu bilirkişilik

a) Kural: İhtiyari bilirkişilik

Ceza muhakemesi hukukumuzda bilirkişiliği kabul etmek, bir başka ifadeyle bilirkişilik yapmak kural olarak ihtiyaridir, yani zorunlu değildir.

b) Zorunlu bilirkişilik

Kanun 65. maddesiyle bu kuralın istisnasını, yani bilirkişiliği kabul yükümlülüğünü düzenlemektedir. Buna göre; resmi bilirkişilikle görevlendirilmiş olanlar, 64. madde hükmünde belirtilen listelerde yer almış bulunanlar, incelemenin yapılması için bilinmesi gerekli fen ve sanatları meslek edinenler ve nihayet incelemenin yapılması için gerekli mesleği yapmaya resmen yetkili olanlar bilirkişilik görevini kabul etmekle yükümlüdürler.

Bilirkişiliği kabul yükümlülüğünün sınırlarını belirleyebilmek için öncelikle bilirkişi olarak atanabilecek olanları tespit etmek gerekmektedir.

CMK'nun, 64. maddesi bilirkişi olarak atanabilecekler konusunda yeni bir sistem geliştirmiştir. Buna göre, bilirkişiler, il adli yargı adalet komisyonları tarafından her yıl düzenlenen bir listede yer alan gerçek veya tüzel kişiler arasından tayin edilebilecektir. Ancak Cumhuriyet savcıları ve hakimler, yalnız buldukları il bakımından yapılmış listelerden değil, diğer illerde oluşturulmuş listelerden de bilirkişi seçebilmektedirler.

Düzenlemede dikkati çeken ilk husus gerçek kişilerin yanı sıra tüzel kişilerin

de bilirkişilik yapabilmeleridir. Ancak 64. maddenin dördüncü fıkrasında “*bilirkişi olarak atanamn bir tüzel kişi olması halinde kendisi adına incelemeyi yapacak gerçek kişi veya kişilerin isimlerini, bilirkişi atayacak yargı merciinin onayına summasından*” söz edildiğine göre netice itibarıyla teknik bilgi ve uzmanlığı gerektiren inceleme her halde bir gerçek kişi tarafından yapılacaktır.

Diğer önemli bir husus ise adı geçen bilirkişi listeleridir. Bu listelerin düzenlenmesine veya listelerde yer verilenlerin çıkarılmalarına ilişkin esas ve usuller de, maddenin birinci fıkrasının son cümlesi hükmü gereği Adalet Bakanlığı’na çıkarılmış bulunan “Ceza Muhakemesi Kanununa Göre İl Adli Yargı Adalet Komisyonlarınınca Bilirkişi Listelerinin Düzenlenmesi Hakkında Yönetmelik¹⁴”te gösterilmiştir.

Listelere kaydedilen bilirkişilere, hemen bu işlem üzerine yemin ettirilmektedir. Bu yemin, il adli yargı adalet komisyonu huzurunda ve CMUK’un 72. Maddesinde olduğu gibi laik karakteri muhafaza edilmiş olarak “*görevimi adalete bağlı kalarak, bilim ve fenne uygun olarak, tarafsızlıkla yerine getireceğime namusum ve vicdanım üzerine yemin ederim*” sözlerinin tekrarlanması suretiyle yerine getirilmektedir (CMK m. 64/5). Böylece yemin ettirilen bilirkişilere artık görevlendirildikleri her işte yeniden yemin verilmesine gerek bulunmamaktadır. Yargıtay, yemini usulüne göre yaptırılmayan ya da önceden vermiş olduğu yemini hatırlatılmayan bilirkişinin hazırlamış olduğu rapora dayanılarak karar verilmesini düzenli olarak mutlak bozma nedeni saymaktadır¹⁵. Bu itibarla bilirkişiye önceden ve usulüne uygun yemin ettirilmesi önem taşımaktadır.

Bilirkişilerin mutlaka listelere girmiş olanlar arasından seçilmesi zorunluluğu bulunmamaktadır. Atama kararında, gerekçesi gösterilmek suretiyle, bu listelere girmeyenler arasından da bilirkişi seçilebilmektedir (m.64/2). Listelerde yer almamış bilirkişilerin görevlendirilmeleri halinde kendilerini atamış olan merci huzurunda yukarıda belirtilen biçimde yemin etmeleri gerekmektedir. Yeminin yapıldığına ilişkin tutanak da hakim veya Cumhuriyet savcısı, zabıt katibi ve bilirkişi tarafından imzalanmalıdır¹⁶.

Sonuç olarak, ceza muhakemesi hukukumuzda prensip olarak bilirkişiliği kabul yükümlülüğü bulunmamakla birlikte, listelerde yer almış bulunanların yanı sıra

¹⁴ Bkz.:1 Haziran 2005 tarih ve 25832 sayılı RG.

¹⁵ Bkz.: CGK, 01.04.1985-432/176, benzer şekilde CGK, 05.12.1988-8475/520.

¹⁶ Maddenin yedinci fıkrası hükmüyle, her iki durumda da, yani gerek listelere kayıt halinde gerekse kaydolmaksızın bilirkişi olarak atanma durumunda engel bulunan hallerde yeminin yazılı olarak da verilebileceği hususu belirtilmiştir. Bu durumda da yemin metni dosyaya konmalıdır. Ayrıca bu duruma ilişkin gerekçenin kararda gösterilmesi de zorunludur.

resmi bilirkişilikle görevlendirilmiş olanlar, incelemenin yapılması için bilinmesi gerekli fen ve sanatları meslek edinenler ve nihayet incelemenin yapılması için gerekli mesleği yapmaya resmen yetkili olanlar bilirkişilik görevini kabul etmekle yükümlüdürler.

Kanunların belirli konularda görevlendirdiği resmi bilirkişilere, bilirkişi atamalarında öncelik tanınmalıdır. Ancak maddenin üçüncü fıkrasıyla kamu görevlilerinin, bilirkişilik kurumunun en önemli vasfı olan tarafsızlıkla bağdaşmayacağından çok yerinde olarak bağlı buldukları kurumla ilgili davalarda bilirkişi olarak atanamayacakları hüküm altına alınmıştır.

5. Bilirkişi olarak atanma kararı ve bilirkişilerin çalışma yöntemleri

a) Atama kararı

Yukarıda da belirtildiği gibi bilirkişi tayinine kural olarak hakim, ancak soruşturma evresinde de Cumhuriyet savcısı yetkilidir.

CMK'nın 66. maddesinin birinci fıkrasında bilirkişi incelemesi yaptırılmasına ilişkin bu kararda hangi hususların yer alacağı belirlenmiştir. Buna göre atama kararında öncelikle cevaplandırılması uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren sorularla incelenmesi istenen konu gösterilecektir.

b) Çalışma yöntemi

Bilirkişi ya da bilirkişilere verilen görevin hangi sürede yerine getirileceği de belirtilmelidir. Bu süre işin niteliğine göre değişebilecek olmakla birlikte, üç ayı geçemeyecektir. Ancak özel sebeplerin zorunlu kılması halinde bu süre, bilirkişinin istemi üzerine ve kendisini atayan merciin de gerekçeli kararıyla en çok üç ay daha uzatılabilmektedir.

Bilirkişi belirlenen bu süre içerisinde incelemelerini tamamlayıp raporunu vermek zorundadır. Aksi halde 66. maddenin ikinci fıkrası hükmüne göre hemen değiştirilebilir. Böyle bir durumda bilirkişi, o ana kadar yaptığı işlemleri açıklayan bir rapor sunmalı ve görevi sebebiyle kendisine teslim edilmiş olan eşya ve belgeleri hemen geri vermelidir. Hukuken geçerli bir mazereti olmaksızın kendisine verilen süre içerisinde, raporunu hazırlayıp teslim etmeyen bilirkişi ya da bilirkişiler, kanunun 64. maddesine göre düzenlenen listelerden çıkartılabilecekleri gibi gecikme dolayısıyla uğranılmış zararları ödemek zorunda da kalabileceklerdir.

Bilirkişinin görevini yerine getirirken, kendisini atamış olan merci ile ilişkisi 66. maddenin üçüncü fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre bilirkişi, görevini, kendisini atamış olan merci ile ilişki içinde yerine getirir, gerektiğinde bu mercie

incelemelerindeki gelişmeler hakkında bilgi verir, yararlı görülecek tedbirlerin alınmasını isteyebilir.

Bunların dışında bilirkişi, kanunun 66. maddesinin dördüncü fıkrası hükmüne göre görevini yerine getirmek amacıyla bilgi edinmek için şüpheli veya sanık dışındaki kimselerin de bilgilerine başvurabilir. Bilirkişi, uzmanlık alanına girmeyen bir sorun bakımından aydınlatılmasını isteyecek olursa; hakim, mahkeme veya Cumhuriyet savcısı, nitelikli ve konusunda bilgisiyle tanınmış kişilerle bir araya gelmesine izin verebilir¹⁷. Bu şekilde çağrılan kişiler yemin eder ve verecekleri raporlar, bilirkişi raporunun tamamlayıcı bir bölümü olarak dosyaya konulur. İlgililer de beşinci fıkra hükmüne göre merciinden, incelemeler yapılırken bilirkişiye teknik nitelikte bilgiler verebilecek olan ve ismen belirleyecekleri kişilerin dinlenmeleri veya bazı araştırmaların yapılması hususlarında karar verilmesini isteyebilir. Bu düzenlemeyle, diğer yargılama katılanlarının yanında sanığa da, re'sen tayin edilmiş olan bilirkişinin kendi belirledikleri kişilerden teknik bilgi almasının yanı sıra belirli araştırma işlemlerinin yapılmasını isteme hakkı tanınmış bulunmaktadır¹⁸.

Bilirkişi, incelemeleri kapsamında ve kendisine verilen görev doğrultusunda raporunu layıkıyla hazırlayabilmesi için gerekli görür ve bu istemi de kabul edilirse yargılama dosyasını inceleyebileceği gibi, 66. maddenin altıncı fıkrası hükmüne göre görevini yaparken gerekli olması halinde mağdur, şüpheli veya sanığa mahkeme başkanı, hakim veya Cumhuriyet savcısı aracılığı ile soru sorabilir. Ancak, mahkeme başkanı, hakim veya Cumhuriyet savcısı, bilirkişinin doğrudan soru sormasına da izin verebilir. Muayene ile görevlendirilen hekim bilirkişi, görevini yerine getirirken zorunlu saydığı soruları, hakim, Cumhuriyet savcısı ve müdafii bulunmadan da mağdur, şüpheli veya sanığa doğrudan doğruya yöneltebilir.

6. Bilirkişinin reddi ve bilirkişilikten çekinme

a) Bilirkişinin reddi

Bilirkişi de tıpkı hakim gibi reddolunabilecektir. Çünkü bilirkişi görevini tarafsız olarak yerine getirmek zorundadır. Bu nedenle CMK'nun 69. maddesinin birinci fıkrana göre, hakim reddini gerektiren sebepler¹⁹ bilirkişi hakkında da geçerli olacaktır.

¹⁷ Alman hukukundan bu konuya ilişkin örnek karar için bkz.: BGHSt, 22, 268, 273.

¹⁸ Bkz. TOROSLU-FEYZİOĞLU, s. 203.

¹⁹ Bilindiği gibi CMK'nın hakim reddi sebepleri ve ret isteminde bulunabilecekleri düzenleyen 24. maddesinin birinci fıkrası hükmü gereği davaya bakamayacağı hallerde ve tarafsızlığını şüpheye düşürecek diğer sebeplerden dolayı hakim reddi istenebilmektedir.

Hakimin davaya bakamayacağı haller ise 22. maddede sayılmıştır.

Ceza Muhakemesi Kanunundaki Bilirkişi İncelemesi

Bilirkişi ya da bilirkişileri reddedebilecekler ise 69 maddenin ikinci fıkrasında belirtilmiştir. Buna göre Cumhuriyet savcısı, katılan, vekili, şüpheli veya sanık, müdafii veya kanuni temsilci ret hakkını kullanabilirler. Kendilerine tanınan bu haktan dolayı da hakim veya mahkeme tarafından atanan bilirkişinin adı ve soyadı, engel sebepler olmadıkça bu kişilere bildirilecektir.

Bilirkişinin taraflarca reddedilmesi halinde 69. maddenin üçüncü fıkrasına göre hareket edilecektir. Buna göre reddi isteyen kişi, ret nedenlerini, dayandığı olguları göstererek açıklamakla yükümlüdür. Ret istemi davayı görmekte olan hakim veya mahkeme tarafından incelenecektir. Soruşturma evresinde, Cumhuriyet savcısınca kabul edilmeyen ret istemi ise sulh ceza hakimince incelenecektir.

b) Bilirkişilikten çekinme

Bilirkişilik görevinden çekinmek de mümkündür. Bilirkişilikten çekinme, CMK'nın 30. maddesinde düzenlenmiş bulunan ve tarafsız kalamayarak yargılanan kişi aleyhinde olabileceği endişesi üzerine kurulu olan hakimin çekinmesi anlamında bir kurum olmayıp, yine tarafsız olmak zorunda olduğundan belki istemeden de olsa hakkında inceleme yaptığı kişiyi ceza kovuşturmasına uğratabileceği ihtimaline karşılık tanıklıktan çekinme kurumuna daha yakındır.

Görüldüğü gibi 70. madde hükmüyle öngörülen çekinmenin dayanağı da bilirkişiliğin, özünde tarafsız olabilmeyi ve böyle de kalabilmeyi barındırmasıdır. Böylece CMK'nın 45. vd. maddelerinde düzenlenen tanıklıktan çekinmeyi gerektirecek sebepler bilirkişiler hakkında da aynan geçerlidir.

Bunun dışında bilirkişi, 70. maddenin ikinci cümlesindeki ifadesiyle geçerli diğer sebeplerle de görüş bildirmekten çekinebilir. Kanunda belirtilmeyen bu sebeplerin

Buna göre hakim;

a) Suçtan kendisi zarar görmüşse,

b) Sonradan kalksa bile şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında evlilik, vesayet veya kayımlık ilişkisi bulunmuşsa,

c) Şüpheli, sanık veya mağdurun kan veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoyundan biri ise,

d) Şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında evlat edinme bağlantısı varsa,

e) Şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında üçüncü derece dahil kan hısımlığı varsa,

f) Evlilik sona ermiş olsa bile, şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında ikinci derece dahil kayın hısımlığı varsa,

g) Aynı davada Cumhuriyet savcılığı, adli kolluk görevi, şüpheli veya sanık müdafiliği veya mağdur vekilliği yapmışsa,

h) Aynı davada tanık veya bilirkişi sıfatıyla dinlenmişse, hakimlik görevini yapamaz.

takdiri somut olayın özelliklerine göre kuşkusuz hakime aittir. Soruşturma evresinde, Cumhuriyet savcısınca kabul edilmeyen çekinme isteminin, az önce incelenen 69. Maddede yer alan düzenlemenin kıyasen uygulanması suretiyle sulh ceza hakimince incelenmesi yerinde olacaktır.

7. Görevini yapmayan bilirkişi hakkındaki işlem

Yukarıda, tanıklara ilişkin hükümlerden bilirkişiliğe ilişkin düzenlemelere aykırı olmayanların bilirkişiler hakkında da uygulanacağına ilişkin değerlendirmeler yapılırken vurgulandığı gibi; tanıklar için kanunla öngörülmüş bulunan üç önemli görev, çağrıldığında gelmek, ifade vermek (rapor hazırlamak) ve nihayet yemin etmek bilirkişiler için de geçerlidir.

CMK'nın 71. maddesinde açık olarak *usulünce çağrıldığı halde gelmeyen veya gelip de yeminden, oy ve görüş bildirmekten çekinen bilirkişiler hakkında 60. maddenin birinci fıkrası hükmünün uygulanacağı* hususunu düzenlemektedir.

Bu itibarla usulü dairesinde çağrıldığı halde gelmeyen veya gelip de yeminden, oy ve görüş bildirmekten çekinen bilirkişi hakkında 60. maddenin birinci fıkrası çerçevesinde, bundan doğan giderlere hükmedilmekle beraber, yemininin veya bilirkişiliğinin gerçekleştirilmesi için dava hakkında hüküm verilinceye kadar ve her halde üç ayı geçmemek üzere disiplin hapsi verilebilecektir. Ancak bu durumla karşı karşıya kalan bilirkişi, bilirkişiliğe ilişkin yükümlülüğüne uygun davranması halinde, derhal serbest bırakılacaktır²⁰.

8. Bilirkişi gider ve ücreti

Kanunun bilirkişiye ödenecek ücret meselesini hüküm altına almış bulunan 72. maddesi gereği öncelikle bilirkişinin inceleme ve seyahat giderleri karşılanacaktır. Bunun dışında kendisine verilen görev çerçevesinde yapmış olduğu çalışmasıyla orantılı bir de bilirkişilik ücreti ödenecektir.

Bilirkişinin gider ve ücretine ilişkin bu yasal düzenlemenin, seyahat ve konaklama giderleriyle bilirkişilik ücretinin gerçekçi bir şekilde belirlenerek uygulanması, ceza muhakemesi sistemimizde bilirkişilik kurumundan beklenen yarara ulaşılabilmesi bakımından son derece önemlidir. Bilirkişilik yapmak angarya değildir ve angarya haline dönüştürmemek gerekir. Uygulamada bilirkişilere, yoğun işleri ve çalışmaları

²⁰ Alman hukukunda, StPO'nun 77. maddesi hükmüyle bilirkişi için öngörülen yükümlülüklerle uyulmaması halinde başvurulacak olan tedbirler hakkında bkz.: **PFEIFFER**, § 77.

arasında vakit ayırıp ayrıntılı inceleme yapmalarına karşın, harcanılan zaman ve emeği karşılamaayan çok düşük ücretlerin takdir edildiği de bir gerçektir²¹.

II. Bilimsel Mütalaa

Kanunumuzun “uzman mütalaaası” (kenar) başlığı altında bilimsel mütalaaası alınabilecek olan teknik müşavirleri²² “uzman” olarak isimlendirmesi karşısında “bilirkişi”²³ tabirini re’sen tayin olunanlara hasretmek kuşkusuz en isabetlisi olacağından²⁴ bilimsel mütalaaadan önce bilirkişi raporunu incelemek gerekmektedir.

1. Bilirkişi raporu

Bilirkişi, incelemelerini bitirip çalışmasını sonuçlandırınca mütalaaasını yazılı olarak bildirir. İşte bu yazılı mütalaaayı kanunumuz bilirkişi raporu olarak adlandırmaktadır²⁵. CMK’nın 67. maddesinin birinci fıkrası gereği bilirkişi, incelemeleri sona erdiğinde, *yaptığı işlemleri ve vardığı sonuçları açıklayan bir raporu, kendisinden istenen incelemeleri yaptığını ayrıca belirterek, imzalayıp ilgili mercie verir veya gönderir.*

CMK’nın 66. maddesinin birinci fıkrasına göre belirlenen süre sona ermesine rağmen yerine getirmek zorunda olduğu görevini gereği gibi yapmayarak raporunu vermemek ya da geç vermek suretiyle *kişilerin mağduriyetine veya kamunun zararına neden olan ya da kişilere haksız bir kazanç sağlayan bilirkişi hakkında TCK’nun 257. maddesi hükmüyle yaptırım altına alınmış bulunan “görevi kötüye kullanma” suçundan işlem yapılabilir*²⁶.

Birden çok bilirkişi atanmış olması halinde, eğer bunlar değişik görüşleri yansıtmışlarsa veya bunların ortak sonuçlar üzerinde ayrık görüşleri varsa 67.

²¹ Bu tespitimiz ceza yargılamasına ilişkin olup özel hukuk davalarında, özellikle ticari davalarda bilirkişi ücreti, taraflarca peşin ödenmesi nedeniyle olsa gerek, yüksek miktarlarda tayin edilebilmektedir.

²² İtalyan hukukundaki **consulente tecnico**.

²³ CMUK’un **expert** veya **Sachverständiger** karşılığı olarak 1985 yılına (21.05.1985 tarihli ve 3206 sayılı Kanunla değiştirilene) kadar kullanmış olduğu “**ehlihibre**” tabiri “**bilirkişi**” olmuş ve yeni CMK da bilindiği gibi bu kavramı tercih etmiştir, bkz.: **KUNTER-YENİSEY-NUHOĞLU**, s. 641, No. 42.5, dpn. 19.

²⁴ Aynı yönde **KUNTER-YENİSEY-NUHOĞLU**, s. 641, No. 42.5.

²⁵ Kavram ve anlamı için bkz.: yukarıda dpn. 4.

²⁶ Bilirkişinin hukuka uygun olmayan davranışlarının TCK’da hüküm altına alınmış bulunan (“gerçeğe aykırı bilirkişilik”, m. 276 veya “gizliliğin ihlali”, m. 285 suçları gibi) başkaca suçlara vücut verebileceği de göz ardı edilmemelidir. Bunun dışında unutmamak gerekir ki; raporunu belirlenen süre içerisinde vermeyen bilirkişi, CMK’nın 66. maddesinin ikinci fıkrası hükmü gereği hemen değiştirilebilir.

maddenin ikinci fıkrası gereğince bu hususun da gerekçeleri ile birlikte rapora yazılması gerekmektedir.

Bilirkişi raporunun kendisi bir delil değil, bir delil değerlendirme aracıdır²⁷. Delil olan bilirkişiden incelemesi istenen şeyin kendisidir. Bilirkişi raporunu değerlendirecek olansa bu incelemeyi kendisinden isteyen hakimdir (soruşturma evresindeyse inceleme isteyen Cumhuriyet savcısıdır). Bu nedenle CMK'nın 67. maddenin üçüncü fıkrasında önemli bir kural isabetli bir şekilde vurgulanmıştır: *Bilirkişi raporunda, hakim tarafından yapılması gereken hukuki değerlendirmelerde bulunulamaz.*

Bilirkişi, yürüttüğü bilirkişi incelemesi kapsamında, sadece oy ve görüşünün alınması amacıyla kendisine müracaat edilen ve çözümü, kendisinde bulunan uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hususlarda açıklamalar yapmalı, diğer taraftan ancak hakimlik mesleği ve sanatı kapsamında olarak sadece hakim tarafından yapılması gereken hukuki değerlendirmelerde ise bulunmamalıdır. Örneğin, bir trafik kazası sonrası kendisine, sadece sürücünün vücudunda alkol veya uyuşturucu madde bulunup bulunmadığını incelenmesi amacıyla müracaat edildiğinde bilirkişi, bu konuda hazırlayacağı raporunda yalnızca bu hususlara ilişkin tespitlerini açıklayabilecek, buna karşılık kişinin meydana gelmiş bulunan trafik kazasındaki kusuruna veya bu kusurun derecesine ilişkin değerlendirmelerde bulunamayacaktır.

Bilirkişinin, bilirkişisi (peritus peritorium) olarak nitelendirilmesine rağmen²⁸ hakim de, doğruluklarını, tamamen hukuk dışı ve teknik konular olmaları nedeniyle kendisinin kontrol edemediği bilirkişi incelemesi sonuçlarını kabul etmesi, konusunda uzman olan, yani gerek duyulan özel veya teknik bilgiyle donanmış bulunan bilirkişinin raporunu, aklı ve mantığı veya söz konusu bilirkişi raporunun hazırlanmış bulunduğu bilim alanının evrensel kabul gören doğrularını zorlayıcı tarzda değerlendirmemesi gerekmektedir. İnceleme konusuyla halen ikna olmayan, kuşkusunu devam eden hakim doğaldır ki yeni bir inceleme yaptırabilecektir. Aynı şekilde Yargıtay da bu hususa sık sık vurgu yaparak, gerek duyması halinde hakim, aynı veya bir başka bilirkişiden yeni bir rapor isteyebileceğini ifade etmektedir²⁹.

²⁷ Bkz. **KUNTER-YENİSEY-NUHOĞLU**, s. 641, 642, No. 42.5; **TOROSLU-FEYZİOĞLU**, s. 198.

²⁸ Bu nitelendirme, kuşkusuz hakim mutlak bağımsızlığını ve delil vasıtalarını değerlendirirken sahip bulunduğu mutlak serbestiyi vurgulamak amacıyla yapılmaktadır, bkz.: **SOYASLAN**, s. 456. Yukarıda dnp. 9'da da belirtilmiş olduğu gibi Yargıtay da bilirkişi raporunun hakimi bağlamayacağı kanaatinde olmakla birlikte (CGK, 14.01.1985-9-213/1) çok yerinde olarak bu raporu kabul etmemenin gerekçeli olması gerektiğine işaret etmektedir (CGK, 10.11.1980-262/351).

²⁹ Örneğin bkz.: CGK, 08.10.1984-9-456/301.

2. Bilimsel Mütalaa

Kanunumuzda “uzman mütalaa” olarak ifade edilmiş bulunan kurum, öğretilerde ve uygulamada “hukuki mütalaa” veya “özel bilimsel mütalaa” olarak ya da başka şekillerde de adlandırılmakla birlikte yaygın olarak “bilimsel mütalaa” olarak bilinmektedir³⁰.

CMK'nın 67. maddesinin sonuncu fıkrasına göre ceza yargılaması katılanları olarak Cumhuriyet savcısı, katılan, vekili, şüpheli veya sanık, müdafii veya kanuni temsilci; yargılama konusu olayla ilgili olarak veya bilirkişi incelemesinde değerlendirilmek üzere ya da bilirkişi raporu hakkında, uzmanından bilimsel mütalaa alabilmektedirler.

Bu düzenlemeyle CMK'nın 67. maddesinin altıncı fıkrasında belirtilen ceza muhakemesi katılanları uzman bir kişiden görüş alma hak ve yetkisine sahip kılınmışlardır. Bilimsel düşünce ve yorumlarını bu şekilde bildiren uzmanlar da esasen “bilirkişi”lerdir ve dolayısıyla bu kişilerin görev ve yetkileri de bilirkişilerinkinden farklı değildir³¹.

Ceza muhakemesinin en önemli amacı olarak “maddi gerçeğin ortaya çıkarılması” zorunluluğuna ve dolayısıyla da “adil yargılama” ilkesine önemli katkı sağlayan bu kurumun, savunma hakkının tam olarak kullanılabilmesi açısından da son derece yararlı olduğu kuşkusuzdur.

Bu hak, fonksiyonu itibarıyla soruşturma evresinin başlamasından kurulan mahkumiyet hükmünün kesinleşmesi anına kadar kullanılabilmesi gibi olağanüstü kanun yollarıyla ve infaz hukuku kurumlarıyla ilgili olarak da, yani hüküm kesinleştikten sonra da işletilebilir.

a) Kapsam

Yargılama konusu olayla ilgili olarak veya bilirkişi raporunun hazırlanmasında değerlendirilmek üzere ya da bilirkişi raporu hakkında olmak kaydıyla çözümün uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren her türlü konuda bu işin uzmanından yardım alınabilmektedir.

Görüldüğü gibi bu yola tamamen teknik bir konuda başvurulabileceği işlendiği

³⁰ Bu konu hakkında bkz.: CENTEL-ZAFER, s. 239; HAKERİ-ÜNVER, s. 131; KUNTER-YENİSEY-NUHOĞLU, s. 652, No. 42.9; ÖZBEK, s. 215; ÖZTÜRK-ERDEM, s. 475; ÖZTÜRK-ERDEM-SIRMA-SAYGILAR, s. 154; TOROSLU-FEYZİOĞLU, s. 204 vd.; TURHAN, s. 184.

³¹ Bkz. KUNTER-YENİSEY-NUHOĞLU, s. 652, No. 42.9.

iddia olunan suçla ilgili olarak da gidilebilmektedir. Zira kanun, yürütülen yargılamada yaptırılan bilirkişi incelemesi ile ilgili olarak böyle bir teknik yardım alınabilmesinin yanı sıra yargılama konusu olayın kendisiyle ilgili olarak da bu yola başvurulabileceğini açıkça düzenlemiştir.

Yargılama konusu olayla ilgili olarak ilgili kişilerin, özellikle şüphelinin, sanığın ve/veya müdafinin hukuksal bir konuda bir hukuk bilimi uzmanından, örneğin bir üniversite ceza hukuku öğretim üyesinden bilimsel mütalaa alınmasının, CMK'nın 63. maddesinin birinci fıkrasının son cümlesi hükmünde belirtilmiş bulunan “*hakimlik mesleğinin gerektirdiği hukuki bilgi ile çözülmesi olanaklı konularda bilirkişi dinlenemez*” prensibi dolayısıyla hakimlerin ve mahkemelerin bağımsızlığına zarar verebileceğinin ve böylelikle de yargı görevi yapanı etkileme veya adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs anlamına gelebileceğinin düşünülebilmesi kurumla bağdaşmamaktadır. Her şeyden önce bu bir teknik bilirkişi incelemesi olmadığı gibi hakimi dolayısıyla yargıyı etkileme amacı taşımamaktadır. Burada bilim adamı, örneğin bir yargılama konusu olayda meşru savunmanın şartlarının bulunduğu üzerine değil de, daha ziyade belki bu şartlardan biri olarak yine örneğin haksız saldırının yeni düzenleniş şekli bakımından değerlendirilmesi veya bu şartta hata ve bu hatanın sonuçları üzerine ya da her hangi bir husustaki zaman bakımından uygulanma kuralları çerçevesinde lehe kanunun belirlenmesi anlamında 765 sayılı TCK ile 5237 sayılı yeni TCK düzenlemelerinin karşılaştırılması veya yeni getirilen bir kurum üzerine bilimsel görüşünü paylaşmaktadır. Tüm bunların dışında gözden kaçırmamak gerekir ki; hakim bu mütalaa ile zaten bağlı da değildir. Uygulamaya ışık tutmaya yarayan bu imkanı, savunmaya ve dolayısıyla da maddi gerçeğin ortaya çıkarılabilmesi çabalarına bir hukuksal destek olarak değerlendirilmek kuşkusuz en isabetli olanıdır.

b) Görüşüne başvurulmuş uzman kişinin doğrudan mahkemeye getirilebilmesi

Görüşüne başvurulmuş uzman kişinin doğrudan mahkemeye getirilebilmesi imkanını, CMK'nın “duruşmada bilirkişinin açıklaması”na ilişkin 68. maddesi hükmüyle birlikte değerlendirmek gerekmektedir. Zira bu maddenin üçüncü fıkrası hükmündeki düzenleme gereği, Cumhuriyet savcısının, katılanın, vekilinin, şüphelinin veya sanığın, müdafinin veya kanuni temsilcinin istemi üzerine, kanunun 67. maddesinin altıncı fıkrası hükmüne dayanarak bilimsel mütalaa hazırlayan uzmanın duruşmada dinlenmesi hususunda da bu madde hükümleri uygulanmaktadır.

CMK'nın 68. maddenin birinci fıkrasına göre *mahkeme, her zaman bilirkişinin*

*duruşmada dinlenmesine karar verileceği gibi, ilgililerden birinin istemesi halinde de açıklamalarda bulunmak üzere duruşmaya çağırabilir*³². Sadece bu fıkranın formülasyonundan hareket edildiğinde, bilirkişinin duruşmada dinlenmesi keyfiyetinin mahkemenin takdirinde olduğu anlaşılmaktadır³³. Ancak konu, CMK'nın 201. maddesiyle ceza muhakemesi hukukumuzda yeni giren bir kurum olarak “doğrudan soru yöneltme”yle birlikte değerlendirildiğinde farklı bir sonuca ulaşılabilir. Zira bu kurumun gereği gibi, konuluş amacına uygun bir şekilde işletilebilmesi bazen bilirkişinin duruşmada mutlaka dinlenmesi suretiyle mümkün olabilmektedir. Cumhuriyet savcısının, müdafinin veya vekil sıfatıyla duruşmaya katılan avukatın doğrudan, ve sanığın ve katılanın da mahkeme başkanı veya hakim aracılığıyla, kendilerine 201. maddede açıkça tanınmış bulunan bilirkişiye de soru yöneltebilme haklarını kullanabilmeleri için bilirkişinin duruşmada hazır bulunması zorunludur.

Öte yandan kendisine 66. maddenin altıncı fıkrası hükmüyle tanınmış bulunan görevi çerçevesinde ve gerek görmesi halinde mağdur, şüpheli veya sanığa soru sorabilme imkanını kullanabilmesi açısından da bilirkişinin duruşmaya katılmasında yarar bulunmaktadır³⁴.

Ceza muhakemesi prensiplerinden biri olan sözlülük ilkesinin bir gereği olarak bilirkişinin raporunun duruşmada okunması zorunluluğu da bilirkişinin mutlaka duruşmaya çağırılması ve dinlenmesi gerektiği tezini desteklemektedir³⁵.

Özet olarak; özellikle *bilirkişi raporunun hazırlanmasında değerlendirilmek üzere ya da bilirkişi raporu hakkında* kullanıldığında³⁶ “*taraf bilirkişiliği*”³⁷ olarak da adlandırılabilir olan bu kurumu, CMK'nın “*sanığın savunma delillerinin toplanması istemi*”ni ve “*çağırılması reddedilen tanığın ve uzman kişinin doğrudan mahkemeye getirilmesi*” hususlarını düzenleyen 177. ve 178. maddeleri ve

³² Bilirkişinin naiple veya istinabe yoluyla da dinlenmesi hakkında bkz.: CMK m. 180.

³³ CMK'nın hazırlanması sürecinde bu hususta TBMM Adalet Alt Komisyonu'nda yaşanan gelişmelerle ilgili olarak bkz.: ÖZTÜRK-ERDEM, s. 475.

³⁴ BGH'nın bazı kararlarında da vurguladığı gibi (bkz.: BGH, DAR, 83, 205; MDR, 53, 723) duruşmanın tamamında hazır bulunmak zorunda olmayan bilirkişinin “*duruşmanın tamamında hazır bulunabilmesi hakkı*” Alman hukukunda önemli bir hak olarak değerlendirilmekte, bkz.: ROXİN, § 27,C, I, ve önemle eklemek gerekir ki; mahkeme kendisinden aksi yönde istekte bulunulmadıkça, bilirkişi, duruşmanın tamamında hazır bulunma konusunda kendisi karar verebilmektir, bkz.: BGH, DAR, 77, 175; 85, 195; NSTZ, 81, 297.

³⁵ Bkz. ROXİN, § 27, C, II, 1.

³⁶ Belirtmek gerekir ki; bu açıklamalar kuşkusuz ilk hal için de geçerlidir, yani bir bilim adamı tarafından yargılama konusu olayın değerlendirilmesi halini de kapsamaktadır.

³⁷ Bkz. ÖZTÜRK-ERDEM, s. 470.

“duruşmada bilirkişinin açıklaması”na ilişkin 68. maddesinin üçüncü fıkrası ile birlikte değerlendirdiğimizde görülmektedir ki, CMUK’un 212. ve 213. maddeleri hükümlerinden farklı olarak, 178. maddesinde duruşmaya getirilen bilirkişinin “dinleneceğinden” söz eden CMK, sanığın bu önemli savunma hakkını mutlak bir hak haline getirmiş bulunmaktadır³⁸. Bilindiği gibi bu düzenlemelere göre, *sanık bilirkişinin davetini istediğinde, bunun ilişkin olduğu olayları göstermek suretiyle bu husustaki dilekçesini duruşma gününden en az beş gün önce mahkeme başkanına ve hakime verir* (m. 177/1). Mahkeme başkanı veya hakim, bu istemi reddederse sanık CMK’nın 178. maddesi hükmü gereği o kişiyi doğrudan mahkemeye getirebilir. Mahkemeye bu suretle getirilen kişi de mutlaka dinlenir.

SONUÇ

1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 65. ile 77. maddeleri arasında düzenlenen bilirkişilik kurumuna, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda 62. ile 73. maddeler arasında yer verilmiştir. Ceza muhakemesinde tanığın yanında ikinci kişisel delil aracı olan bilirkişi, re’sen ya da Cumhuriyet savcısının, katılanın, vekilinin, şüphelinin veya sanığın, müdafinin veya kanuni temsilcisinin istemi üzerine ve çözümü uzmanlığı, özel ya da teknik bilgiyi gerektiren hallerde oy ve görüşünün alındığı kişidir. Bu itibarla bilirkişi, amacı maddi gerçekliğe ulaşmak olan ceza yargılamasına, uzman olduğu özel ya da teknik bilgisiyle yardımcı olan önemli bir unsurdur.

Bilgisine ve görüşüne başvurulanan bilirkişi, ilgili konunun uzmanı olmakla birlikte hakim tarafından yapılması gereken hukuki değerlendirmelerde bulunamayacaktır. Aynı şekilde, hakimlik mesleğinin gerektirdiği genel ve hukuki bilgi birikimiyle çözülebilecek konularda bilirkişiye başvurulamayacaktır. Bilirkişiye müracaat ve tayin yetkisi, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısına, kovuşturma evresinde ise davayı incelemekte olan hakim ya da mahkemeye aittir. Dolayısıyla bilirkişiye başvurulamayacak haller Cumhuriyet savcısı açısından da geçerlidir. Bir başka ifadeyle soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı, mesleğinin gereği olarak genel veya hukuki bilgi birikimiyle çözebileceği konularda bilirkişi incelemesine gidemeyecektir.

Cumhuriyet savcısına, bilirkişi incelemesine ilişkin yetki, CMUK’dan farklı olarak herhangi bir sınırlama olmaksızın tanınmıştır. CMK’nın bu düzenlemesi, iddianamenin daha sağlıklı, daha eksiksiz olarak hazırlanması, dolayısıyla yargılamanın daha hızlı yapılmasına neden olacaktır. Ayrıca bu sayede bazı hallerde

³⁸ Bu konuda bkz.: ÖZTÜRK-ERDEM, s. 471.

Ceza Muhakemesi Kanunundaki Bilirkişi İncelemesi

dava açılmasına gerek olmadığı soruşturma evresinde anlaşılabilir, gereksiz yere dava açılarak mahkemelerin zaten haddinden fazla olan iş yoğunluğunun daha da artmasının önüne geçebilecektir.

Tayin edilecek bilirkişi sayısı CMUK'da üçle sınırlandırılmışken CMK bu sınırı da kaldırmıştır. Böylelikle olayın niteliğine göre, gerekçesi hakim ya da Cumhuriyet savcısı tarafından gösterilmek şartıyla üçten fazla kişi bilirkişi olarak atanabilecektir.

Bilirkişilere, bilirkişi incelemesini düzenleyen maddelere aykırı olmamak kaydıyla tanıklara ilişkin hükümler uygulanacaktır. Bu kurumun niteliği gereği bazı hususlarda tanıklara ilişkin düzenlemelerden farklı kurallar getirilmiştir. Örneğin tanıklar duruşma salonuna teker teker alınıp, ayrı ayrı dinlenirken bilirkişiler topluca salona alınıp aynı ayna dinlenebileceklerdir.

Ceza muhakemesi hukukumuzda kural bilirkişiliğin ihtiyari olmasıdır. Fakat bazı durumlarda bu bir zorunluluktur. CMK ile getirilen bir diğer yenilik olan her il adli yargı çevresinde oluşturulan ve her yıl yeniden belirlenen bilirkişilik listesinde yer alanlar ile görevleri gereği ve mevzuat uyarınca bilirkişilik yapma zorunluluğu bulunanlar açısından bilirkişilik zorunlu bir görevdir.

Bilirkişiye, inceleme yapmazdan önce, genellikle dosyanın tevdiinden ya da sözlü görüşüne başvuru açısından soru sorulmaya geçilmezden önce kanunda belirtildiği şekilde yemin ettirilmesi gerekmektedir. Fakat her il adli yargı çevresi için belirlenen listelerde yer alan bilirkişilere başta yemin ettirilmesi yeterli olup her işte tekrar yemin ettirilmesine gerek yoktur. Ancak biz, her işte tekrar yemin verdirilmemekle birlikte önceki yemininin hatırlatılması gerektiği düşüncesindeyiz.

Bilirkişinin görevlendirildiği kararda, yapılacak incelemenin hangi konu ya da konularda olacağı ve bu konuya ilişkin soruların açık olarak belirtilmesi gerekir. Atama kararında ayrıca bu görev için öngörülen süreye de yer verilmelidir. Buradaki süre somut olayın özelliklerine göre üç ayı geçemeyecek, ancak zorunlu nedenlerin varlığı ve bilirkişinin talebi üzerine atamayı yapan mercii tarafından gerekçesi kararda gösterilmek şartıyla en fazla üç ay daha uzatılabilecektir. Bilirkişi, hukuken geçerli bir mazereti olmaksızın kendisine verilen süre içerisinde incelemesini tamamlayıp raporunu teslim etmek zorundadır. Aksi davranış halinde o kimse bir daha bilirkişi olarak atanamayacağı gibi kanunun öngördüğü yaptırımlara da muhatap olacaktır.

Bilirkişiler taraflarca reddedilebileceği gibi kendileri de bilirkişilik görevinden çekinebileceklerdir.

Bir olayda birden fazla bilirkişi incelemesine gidilebilmesinde engel yoktur.

Görölmekte olan davada birden fazla bilirkişi incelemesine gidilmesi ve birbirinden farklı raporların bulunması halinde hakim, bu raporlardan herhangi birine itibar edebileceği gibi mevcut raporlardan farklı olarak da karar verebilecektir. Vicdani delil sistemi içerisinde yargılama yapan hakim (soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı) bilirkişi rapor ya da raporlarıyla bağlı değildir. Fakat tamamen hukuk dışı, teknik ve özel bilgiyi gerektiren konular olması nedeniyle ve kendisinin değerlendiremeyeceği bilirkişi incelemesi sonuçlarını kabul etmesi gerektiği düşüncesindeyiz.

CMK, işlevi açasından bilirkişilikle benzerlik gösteren ve taraf bilirkişiliği olarak nitelendirilen uzman mütalaasına da aalık olarak yer vermiştir. Savunma hakkının layıkıyla yerine getirilebilmesi, adil yargılama ve mutlak gerçeğe ulaşmadaki yararları nedeniyle bu kurumun aalık olarak düzenlenmesi yerinde bir yaklaşım olmuştur.

CMK'ya göre Cumhuriyet savcısı, katılan, vekili, şüpheli veya sanık, müdafii veya kanuni temsilcisi yargılama konusu olayla ilgili olarak ya da bilirkişi incelemesinde değerlendirilmek üzere veya bilirkişi raporu hakkında, konunun uzmanı kabul edilen kişilerden bilimsel mütalaa alabileceklerdir. Uzman mütalaasına, soruşturma evresinden hükmün kesinleşmesine kadar olan her aşamada başvurulabilecektir. Hatta olağan üstü kanun yolları ve infaz hukuku kurumlarıyla ilgili olarak hükmün kesinleşmesinden sonra da bu kurum işletilebilecektir.

Bilirkişi ya da bilirkişiler gerekli görüldüğu ya da talep edildiği takdirde duruşmaya çağrılıp dinlenebilecek, tarafların kendisine/kendilerine soru sormasına imkan verilecektir. Aynı şekilde dosyaya bilimsel mütalaa sunan uzman kişi de duruşmaya getirerek dinlenmesi, aalıklamalarda bulunması sağlayabilecektir.

Özetle CMK'da yer alan bilirkişi incelemesi ve uzman mütalaasına ilişkin hükümlerin CMUK'daki düzenlemelere nazaran daha sistematik, daha amaca uygun ve yerinde olduğunu belirtebiliriz.